

Na osnovu statuta Prirodno - matematičkog fakulteta u Novom Sadu, Nastavno - naučno veće Prirodno - matematičkog fakulteta u Novom Sadu na svojoj 24. sednici održanoj 29. 04. 2004. godine imenovalo je Komisiju za predlaganje ocene i odbranu doktorske disertacije kandidata STOJANOVIĆ MR VLADIMIRA pod naslovom: „PRIMENA KONCEPTA ODRŽIVOG RAZVOJA U SPECIJALNIM REZERVATIMA PRIRODE VOJVODINE”.

U Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije se imenuju:

1. dr Ružica Igić, vanredni profesor PMF u Novom Sadu - predsednik
2. dr Pavle Tomić, redovni profesor PMF u Novom Sadu - mentor
3. dr Ljiljana Čomić, docent PMF u Kragujevcu - član

Na osnovu pregleda doktorske disertacije, Komisija podnosi sledeći

IZVEŠTAJ

Doktorska disertacija mr Vladimira Stojanovića pod naslovom „Primena koncepta održivog razvoja u specijalnim rezervatima prirode Vojvodine” napisana je na 170 strana, podeljenih u 15 poglavlja. U sadržaj disertacije ulazi još 29 tabela, 12 grafikona, 45 fotografija i 19 karata.

Da bi izvršio adekvatan prilaz obradi teme autor je u uvodnom odeljku dao paralelni prikaz osnivanja prvih zaštićenih prirodnih dobara i tendenciju korišćenja sa umerenim stavom o njihovoj korisnosti kroz realizaciju čovekovih kulturnih, obrazovnih i rekreativnih funkcija. Kroz ovakav nagoveštaj autor postavlja dilemu o tome koliko je svest o održivom korišćenju zaštićenih prirodnih dobara prisutna u našoj zemlji. Kao mogućnost odgovora na ovo pitanje daje se ispitivanje specijalnih rezervata prirode u Vojvodini, i to onih koji su istovetnih geografskih i ekoloških karakteristika. To su specijalni rezervati prirode: „Gornje Podunavlje”, „Karadorđevo”, „Koviljsko - petrovgradski rit”, „Obedska bara” i „Stari Begej - Carska bara”. Prirodne celine, unutar ovih zaštićenih prirodnih dobara, po tipu svog pojavljivanja svrstavaju se u red tzv. vlažnih staništa, odnosno plavnih ravnica u dolinama velikih vojvođanskih reka - Dunava, Save i Begeja. Ovakva selekcija pruža objektivnu mogućnost za komparativnu analizu.

U okviru odeljka „Pojam, hronologija i značaj održivog razvoja” obrađeni su osnovni segmenti i principi održivog razvoja, kao i hronološki razvoj ovog savremenog koncepta u zaštiti životne sredine.

U odeljku „Odabrani specijalni rezervati prirode u Vojvodini i veza sa održivim korišćenjem” autor naglašava značaj vlažnih staništa, te na osnovu zainteresovanosti različitih privrednih delatnosti i društvenih kategorija - šumarstvo, lov, ribolov, turizam, izletnici, zaštita životne sredine; naglašava neophodnost primene koncepta održivog razvoja, kao najmerodavnijeg balansa u pravovremenom očuvanju specijalnih rezervata prirode.

Pošto se od pet istraživanih specijalnih rezervata prirode, čak tri nalazi u neposrednoj blizini Dunava, odnosno pošto učestvuje u nastajanju njihovih ekosistema, autor daje poseban značaj ovoj reci i njenoj degradaciji i zaštiti u odeljku „Dunav - od degradacije do zaštite, kroz proglašenje zaštićenih prirodnih dobara”. Ovde se kroz poseban osvrt analiziraju međunarodni projekti zaštite Dunava i njegove okoline. Autor je ovde uspešno predstavio osnovni značaj zaštićenih prirodnih dobara u Podunavlju Vojvodine kroz naglašavanje geografsko - evolucionog faktora i antropizacije u nestajanju osnovnih izvornih vrednosti u blizini ove velike reke.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

ПРИМЉЕНО:	30 АПР 2004
ОРГАНИЗ.ЈЕД.	БРОЈ
0603	267/4

Naredni odeljci su posvećeni analizi osnovnih geografskih resursa specijalnih rezervata prirode, kroz prikaz geografskih karakteristika - reljefa, klimatskih prilika, hidroloških karakteristika, zemljišta i biljnog i životinjskog sveta. Svaki od rezervata predstavlja se i kroz njegov geografski položaj i osnovni prikaz granica. Vrednost ovog odeljka je u tome što je prikaz najvećim delom rezultat terenskih istraživanja i empirijskog iskustva autora. Pored prirodnih resursa specijalnih rezervata prirode, poseban značaj se daje društveno - geografskim karakteristikama neposredne okoline ovih zaštićenih prirodnih dobara, odnosno, naseljima koja ih okružuju. Kako ključni momenti uticaja na specijalne rezervate prirode dolaze upravo iz ovog okruženja, onda je i očigledan značaj njegovog boljeg poznavanja, što uostalom autor potencira kroz analizu tog okruženja.

U odeljku „Antropizacija specijalnih rezervata prirode” identifikuju se i predložavaju ključni problemi u degradaciji specijalnih rezervata prirode. U slučaju „Gornjeg Podunavlja” to su: problem međudržavnog razgraničenja, uticaji na promene u reljefu i uticaji na hidrološke karakteristike, kao i ostali oblici antropizacije - zagađivanje vazduha, degradacija zemljišta i negativni uticaji na biogeografske karakteristike. U Specijalnom rezervatu prirode „Karađorđevo” problemi antropizacije su: u „nedefinisanoj” međudržavnoj razgraničenju, uticaju na hidrološke karakteristike - pre svega regulacija Dunava, a potom i reke Mostonge, kao i uticaj neadekvatnog gazdovanja. U Specijalnom rezervatu prirode „Koviljsko - petrovaradinski rit” to su: uticaji na hidrološke karakteristike, negativni uticaji poljoprivrede i industrije, kao i negativni uticaji saobraćaja. U Specijalnom rezervatu prirode „Obedska bara” ključni momenti degradacije izvornih ekosistema su preko: uticaja na hidrološke karakteristike, biogeografske karakteristike, negativni uticaji poljoprivrede i industrije. Sličan problem je i u Specijalnom rezervatu prirode „Stari Begej - Carska bara”, gde su dominantni problemi: uticaji na hidrološke karakteristike, zamuljivanje korita Starog Begeja i zagađivanje voda Plovnog Begeja. Na osnovu ovog prikaza autor uočava da dominantan problem u zaštiti i očuvanju specijalnih rezervata prirode predstavlja narušavanje izvornih hidroloških karakteristika ovih prostora što se pogubno može odraziti na preostale elemente zaštićenih prostora. U predočavanju takvog stanja kandidat se služi i arhivskim geografskim kartama, koje najbolje potvrđuju intenzitet narušavanja postojećih vrednosti.

Odeljak „Održivo korišćenje resursa specijalnih rezervata prirode” započinje analizom vrednosti i funkcija vlažnih staništa i ekonomske vrednosti i korišćenja prirodnih resursa i biodiverziteta u svetu. Kvalitet ovog predstavljanja sadržan je u paraleli sa našim vlažnim staništima u Specijalnim rezervatima prirode, odnosno, sa njihovom vrednošću u oblasti privrednih, ekoloških, kulturnih konsekvenci. Na osnovu ovih uvodnih postavki, predočava se spisak zastupljenih privrednih delatnosti u specijalnim rezervatima prirode. Tokom ovog odeljka autor obrazlaže koje su to zastupljene privredne delatnosti u specijalnim rezervatima prirode i kakav je njihov uticaj na zaštitu i očuvanje ovih zaštićenih prirodnih dobara. Pri tome daje se i jasna ocena da šumarstvo ne podleže principima održivog razvoja zaštićenih prirodnih dobara, što se vidi i kroz navedene primere antropizacije od strane ove delatnosti. Pored šumarstva u rezervatima su prisutni i lovstvo i pašarenje. U posebnu grupu delatnosti, pod oznakom tradicionalne delatnosti, svrstane su ribarstvo, prerada trske i pčelarstvo. Ovde se polazi od pretpostavke da ove delatnosti sa tradicijom u okolini specijalnih rezervata imaju značajnog uticaja za privređivanje u okolnim selima, a da pri tome imaju mali ili gotovo nikakav negativni uticaj na zaštićena prirodna dobra. Kao takve one izuzetno pogoduju realizaciji ideja o održivom razvoju.

Pored adekvatne primene mera zaštite prirodnih vrednosti i optimalnog privrednog razvoja, značajna spona održivog korišćenja specijalnih rezervata prirode je i lokalno stanovništvo. Autor značaj stanovništva u održivom razvoju posmatra kroz opštu informisanost, jer je ona jedan od pokazatelja značaja lokalnih zajednica za zaštićena prirodna dobra. Na osnovu sprovedenih anketnih istraživanja dolazi se do značajnih rezultata. Veliki procenat stanovništva (84%) zna da su prirodne celine unutar rezervata pod zaštitom, dok manji deo (16%) nije u to upućen. Međutim, čak 82% ispitanika ne zna kojoj kategoriji ova zaštićena prirodna dobra pripadaju. Lokalno stanovništvo, takođe, ne pokazuje bolju upućenost u dozvoljene i nedozvoljene aktivnosti u specijalnim rezervatima prirode, a ni u slučaju poznavanja osnovnih prirodnih vrednosti ovih zaštićenih prirodnih dobara. Ovakva istraživanja, pored toga što su dobar pokazatelj kvaliteta ove „poluge” održivog razvoja, mogu biti veoma korisna i kod primene edukacije lokalnih zajednica o specijalnim rezervatima prirode. Tim pre, jer je najveći deo ispitanika pokazao interesovanje i spremnost da pravovremeno dobija informacije o rezervatima i to 44% želi da to bude posredstvom televizije i radija, 31% - preko štampanih publikacija, a 25% kroz predavanja aktuelnih stručnjaka u njihovom naselju.

Pored toga što naglašava značaj privrednog korišćenja u održivom razvoju specijalnih rezervata prirode, autor insistira i na nekim drugim principima očuvanja zaštićenih prirodnih dobara. Tzv. etički princip, obuhvata nekoliko načela koja se moraju uzeti u razmatranje zaštite i korišćenja specijalnih rezervata prirode, tim pre jer ovo su veoma osetljivi ekosistemi i sasvim male greške u njihovom upravljanju mogu dovesti do katastrofalnih posledica.

Odeljak o turizmu kao faktoru održivog razvoja specijalnih rezervata prirode po svom sastavu jedan je od najkompleksnijih. Uvodne naslove autor posvećuju teorijskim principima odnosa turizma i životne sredine, značaju turizma u zaštićenim prirodnim dobrima i odnosima ekoturizma i održivog turizma. Pri tome se najčešće poziva na izvore inostrane literature. To je razumljivo i opravdano s obzirom da saznanja o održivom i ekoturizmu kod nas još uvek nisu rasprostranjena u onoj meri u kojoj se to očekuje. Sve analize prožete su i primerima iz sveta što dodatno ilustruje značaj odnosa životne sredine i turizma.

Zatim se daje uvid u turističku destinaciju specijalnih rezervata prirode kroz analizu najznačajnijih prirodnih i kulturnih turističkih potencijala, a potom se razvija i opsežna dilema oko pitanja – Da li ima turizma u specijalnim rezervatima prirode? Pored nekih osnovnih elemenata opremljenosti i turističke infrastrukture, odgovor na postavljeno pitanje se daje i kroz navođenje osnovnih komponenata jedne ekoturističke destinacije prema WTO – u i UNEP – u. Kao logičan nastavak svih istraživanja sledi i predlog mogućih turističkih aktivnosti i proizvoda.

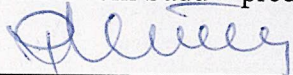
Sledeća istraživanja o značaju turizma kao faktora u održivom razvoju specijalnih rezervata prirode posvećena su planiranju i monitoringu održivog turizma. Planiranje se posmatra iz ugla zoniranja turizma unutar rezervata i primenu ideje nosećih kapaciteta, kao i kroz naglašavanje potrebe moralnih kodeksa. Završnu reč o planiranju održivog razvoja autor daje kroz primer akcionog plana destinacije, što je posebno značajno, jer je on ključna komponenta pokretanja turističke delatnosti u zaštićenim prirodnim dobrima. Monitoring održivog turizma se obrazlaže kroz naglašavanje značaja primene indikatora održivog turizma. Naglašava se da je primena indikatora u početnoj fazi razvoja turizma veoma teška, ali ipak moguća. Osnovni indikatori sa mogućnošću primene u specijalnim rezervatima prirode su sledeći: sezonski karakter prometa, intezitet korišćenje turističkih kapaciteta, odnos broja turista i domicilnog stanov-

ništva u periodu pune turističke sezone, gustina izgrađenosti turističkih kapaciteta, upravljanje otpadnim materijama i otpadnim vodama, ugroženost ekosistema, stanje i zaštita prirodnih i kulturnih dobara, nivo i stepen realizacije turističkog planiranja, zadovoljstvo turista, dolasci turista prema vrsti transporta. Poseban pokazatelj održivog turizma specijalnih rezervata prirode može biti i praćenje međunarodnih tendencija, kroz pristupanje nekoj od povelja. U tom smislu daje se prednost Povelji za održivi turizam u zaštićenim područjima od strane Europark federacije.

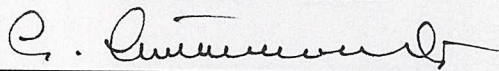
Na osnovu navedenog može se zaključiti da je mr Vladimir Stojanović pružio značajan naučni doprinos u proučavanju zaštićenih prirodnih dobara kao i njihovog održivog korišćenja, na primeru odabranih specijalnih rezervata prirode Vojvodine. Kompleksnom analizom i zaključcima kandidat je dao obiman uvid u osnovne geografske resurse rezervata i neposredne okoline, njihovu antropizaciju i degradaciju, kao i u stanje i mogućnosti njihovog održivog privrednog korišćenja, sa posebnim osvrtom na turizam. U tom smislu Komisija pozitivno ocenjuje doktorsku disertaciju mr Vladimira Stojanovića pod naslovom „Primena koncepta održivog razvoja u specijalnim rezervatima prirode Vojvodine” i izražava mišljenje da kandidat može da pristupi njenoj odbrani.

ČLANOVI KOMISIJE:

dr Ružica Igić, vanr. profesor, PMF
u Novom Sadu – predsednik

dr Pavle Tomić, redovni profesor, PMF
u Novom Sadu – mentor

dr Ljiljana Čomić, docent, PMF u
Kragujevcu - član

